

УДК 329.3 (1-61.1 ЄС)

Андрейко Віталій,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій*

*факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Коліщак Жанна,

*студентка магістратури спеціальності «Країнознавство»
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РАДИКАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Стаття присвячена вивченню основних принципів діяльності радикальних партій в країнах Європи, зростанню електоральної підтримки виборцями національно-демократичних ідей правих партій, збільшенню націоналістичних та євроскептичних настроїв у європейському суспільстві, що в свою чергу, може призвести до змін у партійно-політичних процесах як в європейських країнах, так і в політиці Євросоюзу в цілому. Маючи перед собою приклад успішно діючих різноманітних політичних партій та націонал-патріотичних об'єднань Старої Європи, порівняно молоді радикальні партії також прагнуть посісти своє місце в загальнодемократичному процесі європейської політики.

Ключові слова: *радикальна партія, вибори, Європарламент, націонал-демократичні ідеї, праві та ліві партії, міграційні процеси, громадська підтримка, Європейський Союз.*

Останнє десятиріччя позначилося згортанням політичної активності радикальних рухів – тих суспільно-політичних організацій, об'єднань, політичних партій, діяльність яких ґрунтувалася передусім на ідеологічному підґрунті неомарксизму, анархізму, троцькізму, екологічного соціалізму. Це було зумовлено, насамперед, загальною кризою соціалізму як політичної доктрини та соціалістичних (комуністичних) режимів. Втім, вже на початку ХХІ століття спостерігається оновлення теоретико-доктринальних засад й основ практичної діяльності радикальних рухів під впливом процесів становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Тому зрозуміло, що необхідність дослідження адаптивних можливостей, здатності до модернізації радикальних ідеологій є актуальним завданням сучасної політичної науки.

У сучасному європейському суспільстві розгораються дискусії з приводу активізації участі радикально налаштованих партій в політичному житті Європи. Важливо відзначити, що в нашій публікації мова йде передусім про «помірні» радикальні партії традиційної спрямованості. Адже в Європі зростає вплив й інших радикальних політичних рухів, які ведуть активну пропаганду, приймають до своїх лав радикально налаштовану європейську молодь, вербують найманців до лав ПІЛ для участі в різноманітних терористичних акціях та військових діях на теренах Європейського Союзу.

Сучасні політичні реалії, в яких опинилися жителі Старої Європи, змушують європейських виборців голосувати за нових консерваторів та радикалів. Сьогодні виборці у ЄС, не домовляючись, віддають свої голоси правим та ультраправим політичним партіям. І якщо не так давно це були поодинокі випадки, то на сучасному етапі це вже стає доброю тенденцією. Як і чому країни Європейського Союзу здійснюють поворот «вправо» і що, все ж таки, штовхає електорат в обійми радикалів – спробуємо проаналізувати у цьому матеріалі.

Збільшення, як снігової лавини, міграційної проблеми, невдоволення волонтаристською політикою Брюсселя, економічні негаразди, безробіття, послаблення позицій євро, відсутність єдиного зовнішньо-політичного курсу, майбутнього бачення

інтеграційних процесів, сепаратистські настрої, слабкість національних урядів – ось кілька причин загальноєвропейських проблем, які ведуть до поступової зміни політичного тренду в Європі. Останні вибори до головного законодавчого органу ЄС продемонстрували, що протестні настрої збільшуються. Після виборів більшість місць у Європарламенті залишилися за трьома основними блоками – правоцентристським, лівим і ліберальним. До речі, схожа картина спостерігається і в національних парламентах. Всі вони підтримують ідею європейської інтеграції. Тому говорити, що Європа проголосувала проти ЄС, було б необачно, повідомляє Метью Прайс [1]. *Лідери Великобританії, Франції та Німеччини стурбовані успіхом партій, що не входять в політичний істеблішмент.*

Тим не менш, результати голосування у Великобританії і у Франції викликали найбільшу тривогу. У Данії і Греції радикальні партії також набрали значну кількість голосів. Але в таких великих країнах, як Німеччина, Польща та Італія, традиційні проєвропейські партії домінували на виборах. Однак результати виборів підштовхують Брюссель до реформ, необхідних для того, щоб задовольнити запити протестного електорату. Що являють собою ці порушники спокою – партії, що змусили європейських лідерів замислитися про необхідність змін у Європейському Союзі?

Австрія – привід замислитися. Друге місце на президентських виборах Норберта Хофера – це велика перемога правих сил, хоча його успіх і був очікуваним. У своїх передвиборчих заявах він висловлював бажання багатьох австрійців – обіцяв вирішити проблему незаконних біженців, відмінити економічні санкції проти Росії, проводити незалежну від Брюсселя національну політику, захищати інтереси сім'ї і т.д. Хофер йшов на вибори під прапорами Австрійської партії свободи, яка займає третину місць в парламенті й активно вносить на розгляд нижньої палати досить радикальні закони. Останній їхній законопроект про заборону хіджабів. Подібні ініціативи цілком підтримуються значною частиною австрійського електорату, як і остання, досить жорстка, заява Хофера: «Тим, хто не цінує життя в Австрії, хто йде боротися за «ісламську державу», вбиває дітей і гвалтує жінок, я кажу: «Це не ваш дім. Вам не місце в Австрії» [2]. Як відмічає професор економіки університету м. Лінц Фрідріх Шнайдер – політичний поворот направо зумовлений, з одного боку, міграційною кризою, а з іншого – кризою європейської валюти і невдоволенням суспільства діяльністю ЄС. – Ці три фактори створюють ситуацію невизначеності для багатьох австрійців, майбутнє не є таким безхмарним, зростає безробіття. Все це сприяє зростанню популярності консервативних партій, які пропонують прості, на перший погляд, вирішення проблем і набирають голоси виборців» [3].

Хоча і переможець, представник партії зелених, ван дер Беллен також розділяє низку правих постулатів, зокрема, він переконаний, що без участі Москви неможливий прогрес у врегулюванні будь-яких міжнародних конфліктів чи протиріч. Поразка правих сил з мінімальним розривом 0.6% – це привід замислитися іншим європейським країнам, де зростають політичне невдоволення та протести.

У Великобританії перемогу на європейських виборах здобула права Партія незалежності Сполученого Королівства (UKIP), яка виступає за вихід країни з Євросоюзу і більш жорсткий контроль над імміграцією. Партія заручилася підтримкою 27% виборців, які взяли участь у голосуванні [4].

Її лідер Найджел Фарадж назвав свою перемогу найбільшим політичним досягненням з часів появи в Сполученому Королівстві лейбористів. До речі, Найджел Фарадж, незважаючи на успіх своєї партії, в очах багатьох залишається маргінальним політиком. Дійсно, вперше в історії перемогу на загальних виборах у Великобританії не здобули консерватори, лейбористи, а партія, яка не має навіть представництва в парламенті.

Незважаючи на це, на Фарадж багато хто в Британії, як і раніше, дивиться як на маргінального політика, який не має реальної ваги. Інші вважають, що країна увійшла в епоху чотирьохпартійної політики, в якій UKIP буде здатна конкурувати з провідними партіями. Додайте до цих процесів результати Brexit і ми отримаємо сучасне ставлення британців до процесів зростання політичної ваги і ролі радикальних партій.

У Франції настільки ж гучного успіху домогся вкрай правий Національний фронт. Партія Марін Ле Пен набрала 25% голосів і отримала в Європарламенті 24 місця [5]. Незважаючи на своє становище партії у французькому політичному істеблшменті, Національний фронт є третьою за популярністю партією у Франції. Основи її політики – французький націоналізм і протекціонізм, жорсткий контроль над імміграцією і нетерпимість до порушень закону. Фронт все більш скептично налаштований до ідеї європейської інтеграції. З урахуванням того, що протестний рух у Франції є найсильнішим в ЄС, Марін Ле Пен має змогу поборотися за президентське крісло у 2017 році. Програмні заяви правої Жани д'Арк мало чим відрізняються від її європейських колег, хоча місцями вони більш радикальні. Вона відома своєю критикою політики Брюсселя і радикальними заявами у бік ЄС – навіть щодо можливого виходу з європейської спільноти, закликами кардинально змінити курс по відношенню до мігрантів зі Сходу і відміни економічних санкцій проти РФ, політики трансатлантичного партнерства всередині ЄС. На фоні посилення дезінтергаційних процесів та економічних негараздів – все це додає очок у політичну копилку Ле Пен [6]. Лідер Національного фронту Марін Ле Пен – дочка засновника цієї партії Жана-Марі Ле Пена, при якому Національний фронт займав більш радикальні, вкрай праві націоналістичні позиції. Марін Ле Пен зуміла пом'якшити неприйнятний для багатьох у Франції імідж партії свого батька.

У 2013 році у Німеччині на політичну арену виходить нова права партія – «Альтернатива для Німеччини». З першої спроби їй не вдалося перейти

5-відсотковий бар'єр і потрапити до парламенту Німеччини, хоча вже у 2014 році вона отримала реванш і потрапила до Європарламенту. Відповідно до прогнозів, на наступних парламентських виборах до Бундестагу ця політична сила набере 10–12 % голосів виборців. При цьому «Альтернативу для Німеччини» не можна назвати маргіналами. Це було «дитя німецької інтелектуальної еліти». Її засновниками були провідні німецькі економісти, юристи, бізнесмени, публіцисти та журналісти. Нинішній голова партії – підприємець Фрауке Петрі.

Основна теза нових німецьких правих – це вихід із єврозони. Їхня позиція знаходить все більшу підтримку німецьких євроскептиків та значної частини простих німців, які розчаровані економічною політикою ЄС та політикою мультикультуризму. Масла у вогонь додає і ситуація з нелегальною міграцією з країн Близького Сходу та Північної Африки, а також криваві сутички у німецьких містах (Кельні, Мюнхені та ін.) [7].

Міграційне питання розхитало навіть нейтральний швейцарський корабель. На виборах у федеральний парламент правоконсервативна Швейцарська народна партія отримала більшість голосів – майже 29%. При цьому посилити свої позиції і ліберали. А от центристи втратили частину місць в парламенті. І це вже цілком визначена політична тенденція у сучасному європейському естеблшменті [8].

У Греції схожого успіху – 26,6% – голосів домоглася ліворадикальна партія «Syriza» – "Коаліція радикальних лівих" [9]. Спочатку ця партія була коаліцією, яка складалася з 13 організацій лівого спрямування. На нинішніх виборах вона отримала місця в Європарламенті. *Ліва коаліція Алексіса Ціпраса здобула популярність на хвилі економічної кризи, що охопила Грецію.* Її лідер – Алексіс Ціпрас, колишній член молодіжної організації комуністів і великий шанувальник Ернесто Че Гевари. Серед рухів, які входили до коаліції, були – євроскептики, "зелені", соціал-демократи, троцькісти, маоїсти і єврокомуністи. Партія виступає проти ліберальних реформ – пенсійного та соціального сектора.

У 2012 році, на тлі складного економічного становища в країні, «Syriza» стала найбільшою парламентською і опозиційною партією Греції. На виборах в Європарламент вона отримала майже утричі більше голосів, ніж "Золотий світанок" – політична сила, яка вважається неонацистською партією, яка заручилася підтримкою 10% виборців і отримала два місця в Європарламенті [10].

У той час, як у Голландії ультраправа партія Герта Вілдерса несподівано поступилася своїми позиціями, перемістившись з другого місця на четверте, у Данії перемогла Народна

партія, що виступала під подібними гаслами. Данська Народна партія перемогла на виборах, отримавши 27% голосів. Вона дистанціюється від французького Національного фронту, однак так само виступає проти безконтрольної імміграції та політики мультикультуралізму. Данська Народна партія вважає, що мультикультурне суспільство стане для Данії катастрофою, і закликає повністю заборонити імміграцію в Данію з будь-яких країн, окрім країн Західної Європи.

У своїй економічній політиці вона близька до соціалістів і соціал-демократів, але виступає за збереження культурних традицій Данії, зміцнення ролі монархії і церкви. Її лідер Крістіан Тулусен Даль, член парламенту і лицар ордена Даннеброг, публічно заявляв, що в Данії більше немає місця мусульманам [11].

В Іспанії створеній у березні 2014 року лівій партії «Podemos» готували гучний провал на виборах в Європарламент. Її заснував молодий університетський професор з Мадрида Пабло Іглесіас, натхненний прикладом грецької лівої коаліції «Sygiza» і її лідера Алексіса Ціпраса.

Іглесіас використовував в якості бази для своєї партії вуличний протестний рух Indignados, що вимагає радикальних змін у країні. Несподівано для всіх партія набрала майже 8 відсотків голосів і отримала п'ять місць в Європарламенті [12]. *Пабло Іглесіас з великим успіхом рекламував свою нову партію в соціальних мережах.* «Podemos», як і «Sygiza», проповідує ліві погляди, хоча і більш помірковані. Особливою підтримкою партія користується у лавах безробітних. Вона незадоволена тим, що брюссельська бюрократія відірвана від реальних потреб іспанців, і виступає за реформи Європейського Союзу, в тому числі за реформу Конституції. Її основне завдання – наслідувати приклад «Sygiza» і зруйнувати існуючу нині двопартійну політичну систему Іспанії, яку ця партія називає "кастовою" [13].

Незадоволення новими європейськими порядками зростає в більшості країн Східної Європи і не дивно, що їх потягнуло «вправо». Політика Брюсселя у розподілі мігрантів за європейськими квотами, драконівські санкції для «незгідних», а також руйнівний економічний диктат влади ЄС – все це переповнило чашу терпіння населення країн Східної Європи і змусило їх голосувати і підтримувати радикалів і націоналістів.

Одним з найяскравіших прикладів правого європейського політика є угорський прем'єр-міністр Віктор Орбан. Непримиренний критик Брюсселя, він послідовно виступає за закриття кордонів для мігрантів і проведення політики «відкриття на схід» – повороту у бік Росії. Очолована Орбаном партія «Фідес» має більшість місць у парламенті (45%), а у коаліції з ультраправими представниками партії «Йоббік» (20%), що стоїть на варті традиційних угорських цінностей та інтересів, здатна втілити у життя будь-які політичні рішення [14].

Так, партія «Фідес» ініціювала прийняття нової редакції Конституції, в якій з'явилися далекі від європейських цінностей статті. Відповідно до нового звуду законів країни, угорський народ об'єднує «Бог і християнство», а шлюб визначений як союз чоловіка і жінки. Також Орбан закликав в майбутньому відмовитися від ліберально-демократичної моделі державного устрою [15].

В інших країнах пострадянського простору маємо наступні цифри – Румунська народна партія набрала на виборах 14 % голосів, такого ж результату домоглась і коаліція болгарських правих сил, 16 % виборців підтримали праві націоналістичні партії у Словаччині. А у Чеській Республіці праві і радикальні партії набрали 13 % голосів і вперше в історії отримали депутатські мандати [16]. Що стосується Польщі – то тут ситуація є неоднозначною. Польська консервативна партія «Право і справедливість» займає досить радикальні позиції. Поляки категорично не сприймають політику ЄС щодо квот у міграційних питаннях і не збираються їх виконувати, що супроводжується неодинокими закликами виходу з Європейського Союзу. Однак, з іншого боку, партія підтримує ЄС у питанні економічних санкцій проти Росії і проводить антиросійську політику (враховуючі останні дані про трагедію у Смоленську). У польському парламенті партія «ПіС» займає 39% [17].

Сьогодні відбуваються процеси, які в майбутньому можуть розхитувати стабільність у Європі, посилювати євроскептицизм та сприяти розколу європейського суспільства. Будь-які міграційні проблеми, військові конфлікти чи теракти будуть сприяти відхиленню Європи «вправо». Однак цій політиці будуть протиставлятися «ліві» та «ліволіберальні» сили, тим самим посилюючи розкол у європейській політиці. Враховуючи викладений вище матеріал, можна зробити висновок: якщо негативні тенденції у європейській політичній дійсності збережуться, то кількість прихильників правих і лівих партій, на нашу думку, буде зростати і цим неодмінно скористаються радикально налаштовані партійні сили та одіозні політичні діячі.

Значення цих спостережень стане зрозумілішим у процесі парламентської діяльності політичних партій у Європарламенті. Якщо радикальні європейські партії й надалі керуватимуться ультра націоналістичними мотивами, то багато виборців, поза сумнівом, каятимуться у своєму виборі. Але ці ж самі партії можуть також під тиском зростаючої уваги громадськості перетворитися на національно-демократичні сили й тим самим намагатися втримати свій нинішній електорат. Залишається сподіватися, що й інші лідери радикальних партій оберуть цей курс і перетворять свої парламентські партії на сили, які сприятимуть політичній консолідації та інтеграції, а не перешкоджатимуть цьому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Порушники спокою в Європі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <https://ukr.media/world/204204/>
2. В Австрії обирають Президента // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.volynnews.com/news/society/v-avstriyi-obyraiut-prezydenta/>
3. Нове обличчя Європи: як зміниться Євросоюз і чим це загрожує Україні? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/nove-oblichchya-uevropi-yak-zminitsya-uevrosoyuz-i-chim-tse-zagrozhuje-ukrayini_n757158
4. Що нам варто знати про вибори у Великій Британії? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1431004211-shcho-nam-var-to-znati-pro-vibori-u-velikiy-britaniyi-.html>
5. Ламати – не будувати? Вибори до Європарламенту завершилися триумфом "деструктивних" сил // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/world/3370918-lamaty-ne-buduvaty-vybory-do-uevroparlamentu-zavershylysia-triumfom-destruktyvnykh-syl>
6. Врадій О. Можливості подолання проблеми «демократичного дефіциту» в Європейському Союзі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26813/29-Vrady.pdf?sequence=1>
7. Гуцал С. Роль Німеччини у формуванні стратегічних взаємозв'язків між провідними державами-членами ЄС: висновки для України. Аналітична записка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/700>
8. На виборах у Швейцарії перемогла правоконсервативна партія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/svit/na-vyborakh-u-shveitsarii-peremohla-pravokonservatyvna-partiia-265721.html>
9. Мечетна Н. Лівосторонній рух. Популісти, які приходять до влади в країнах ЄС, штовхають єврозону до краху // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/journal/1357482-korrespondent-livostoronnij-ruh-populisti-yaki-prihodyat-do-vladi-v-krayinah-es-shtovhayut-evrozonu>
10. Греція: «Золотой рассвет» и статус экстремистских партий. Пер. Роджерс Александр // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/politics/greysiya-zolotoy-rassvet-i-status-ekstremistskih-partiy.html>
11. Евроскептики встревожили лидеров Европы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://news.rambler.ru/europe/25258006/?utm_content=news&utm_medium=read_more&utm_source=copylink

12. Мовчан А. Іспанія на порозі політичної кризи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/ispaniya-na-porozi-politichnoyi-krizi/>
13. Матлай С. «Podemos» («Ми можемо»): нова партія “невдоволених” владою чи перехід до багатопартійної системи в Іспанії? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fjournals.hnpu.edu.ua%2Fojs%2Fpolisoc%2Farticle%2Fview%2F3208%2F3499&name=3499&lang=uk&c=584d8cf3b2f4>
14. Право руля: новый политический курс Европы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://russian.rt.com/article/304146-pravo-rulya-novyi-politicheskii-kurs-evropy>
15. В Угорщині голосуватимуть за зміни до Конституції, щоб не приймати мігрантів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/11/8/7057086/>
16. Січко С. Особливості міграційної політики в країнах ЄС // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mubip.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/125.pdf>
17. Солодько А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>

Andreyko Vitaliy, Kolischak Zhanna. THE FEATURES OF POLITICAL RADICALISM IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES: CURRENT TRENDS

The article is devoted to the study of the basic principles of radical parties in Europe, the growth of electoral support by the voters of the national-democratic ideas of right-wing parties, increasing nationalist and eurosceptic sentiment in European societies, in turn, can lead to changes in the party-political processes in European countries and in EU policy as a whole. Having the example of successful political parties and national-Patriotic associations of Old Europe, relatively young radical party also sought to take its place in the democratic process of European policy.

Keywords: *radical party, election, European Parliament, national democratic ideas, right-wing and left-wing parties, migration processes, public support, the European Union.*